

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА**

II МЕДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Декан II медичного факультету
Олександр КОЗЛОВ**

ПРОГРАМА

**циклу вторинної лікарської спеціалізації
за спеціальністю «Ортодонтія»**

**(для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за
однією із стоматологічних спеціальностей)**

Програма циклу вторинної лікарської спеціалізації за спеціальністю «Ортодонтія» для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 22 червня 2026 року. – 24 стор.

Керівник програми:

НІКОНОВ Андрій Юрійович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри стоматології II медичного факультету.

Розробники програми:

ЖУКОВ Костянтин Вікторович, кандидат медичних наук, доцент, доцент ЗВО кафедри стоматології II медичного факультету;

ОГУРЦОВ Олексій Сергійович, кандидат медичних наук, доцент, доцент ЗВО кафедри стоматології II медичного факультету;

АЛТУНІНА Світлана Володимирівна, кандидат медичних наук, доцент, доцент ЗВО кафедри стоматології II медичного факультету.

Програму циклу вторинної лікарської спеціалізації за спеціальністю «Ортодонтія» для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей, розглянуто та затверджено на засіданні методичної комісії II медичного факультету, протокол № 11 від 15.06.2026 р.

Програму циклу вторинної лікарської спеціалізації за спеціальністю «Ортодонтія» для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей, розглянуто та затверджено на засіданні Вченої ради II медичного факультету, протокол № 12 від 17.06.2026 р.

Програму циклу вторинної лікарської спеціалізації за спеціальністю «Ортодонтія» для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей, розглянуто та затверджено на засіданні Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, протокол № ... від 26.06.2026 р.

Термін дії програми циклу вторинної лікарської спеціалізації за спеціальністю «Ортодонтія» для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей, – **5 років** з моменту затвердження Вченою радою Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ПЕРЕДМОВА

Безперервний професійний розвиток працівників сфери охорони здоров'я (далі – **безперервний професійний розвиток, БПР**) – безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей працівників сфери охорони здоров'я, що дає їм змогу підтримувати або підвищувати рівень професійної діяльності відповідно до потреб сфери охорони здоров'я.

Працівники сфери охорони здоров'я зобов'язані здійснювати БПР після:

- ✓ отримання документа про вищу освіту за спеціальностями 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 224 «Технології медичної діагностики та лікування», 225 «Медична психологія», 228 «Педіатрія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» та сертифікату лікаря-спеціаліста;
- ✓ отримання документу про вищу освіту за спеціальностями 223 «Медсестринство», 224 «Технології медичної діагностики та лікування», 227 «Терапія та реабілітація», 229 «Громадське здоров'я» галузі знань 22 «Охорона здоров'я»;
- ✓ отримання документу про вищу освіту за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» та сертифікату фармацевта / провізора-спеціаліста;
- ✓ отримання документа про вищу освіту, проходження післядипломної спеціалізації та отримання сертифікату спеціаліста за спеціальностями згідно з номенклатурою спеціальностей, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України (далі – МОЗ);
- ✓ отримання документу про вищу освіту за спеціальностями згідно з номенклатурою спеціальностей, затвердженою МОЗ;
- ✓ отримання документа про фахову передвищу освіту за спеціальностями 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 223 «Медсестринство», 224 «Технології медичної діагностики та лікування», 226 «Фармація, промислова фармація» галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Провайдером заходів БПР є **Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна** (далі – Університет), а безпосередню координацію роботи у сфері післядипломної медичної освіти та БПР працівників сфери охорони здоров'я на II медичному факультеті здійснює **Центр післядипломної медичної освіти** (далі – ЦПМО), який керується у своїй діяльності наступними **нормативно-правовими актами**:

- ✓ [Положення про систему безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я](#), затверджене постановою Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я» від 14.07.2021 р. № 725;
- ✓ [Порядок проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я](#), затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.04.2025 р. № 650;
- ✓ [Перелік циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними \(провізорськими\) спеціальностями](#), затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними (провізорськими) спеціальностями» від 25.07.2023 р. № 1347;
- ✓ [Перелік циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за спеціальностями професіоналів у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я та професіоналів з вищою немедичною освітою](#), затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2024 р. № 112;
- ✓ [Порядком проведення атестації лікарів](#), затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18.08.2021 р. № 1752 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.10.2021 р. за № 1338/36960;

- ✓ [Технічного регламенту роботи системи](#), затвердженого наказом Державної організації «Центр тестування професійної компетентності фахівців з вищою освітою напрямів підготовки «Медицина» і «Фармація» при Міністерстві охорони здоров'я України» від 08.06.2022 р. № 01-03/14 та погодженого листом Міністерства охорони здоров'я України від 07.06.2022 р. № 22-04/12786/2-22;
- ✓ [Випуску 78 «Охорона здоров'я» Довідника кваліфікаційних характеристик професій](#), затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 р. № 117, та вимог [професійних стандартів](#) працівників сфери охорони здоров'я (за наявності);
- ✓ низкою інших нормативно-правових документів ([Закон України про освіту](#); [Закон України про вищу освіту](#); [Закон України про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення](#); [Основи законодавства України про охорону здоров'я](#); [Закон України про систему громадського здоров'я](#); Порядок підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу, затверджений [постановою Кабінету міністрів України від 21.11.2012 р. № 1115](#); Положення про навчально-тренувальний відділ (центр) підготовки з надання медичної допомоги в екстремальних ситуаціях, затверджене [наказом Міністерства охорони здоров'я України від 02.03.2009 р. № 132](#); Стратегія людського розвитку, затверджена [Указом Президента України від 02.06.2021 р. № 225/2021](#) тощо);
- ✓ План освітніх заходів у сфері післядипломної медичної освіти та безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я, Статут, Положення про організацію освітнього процесу, Перелік платних освітніх та інших послуг, Стратегія розвитку, Правила внутрішнього розпорядку та інших регламентуючих документів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Цикли вторинної лікарської спеціалізації / стажування проводяться з метою присвоєння / підтвердження звання лікаря-спеціаліста за результатами атестації слухачів освітнього заходу на визначення рівня знань та практичних навичок. **Присвоєння звання лікаря-спеціаліста** відповідної лікарської спеціальності проводиться слухачу циклу спеціалізації, який вперше отримує цю спеціальність. **Підтвердження звання лікаря-спеціаліста** проводиться для лікарів, які вже мають цю лікарську спеціальність, але не працювали за нею більше 3-х років поспіль або з перервами. Цикли вторинної лікарської спеціалізації проводяться для відновлення права на професійну діяльність працівників сфери охорони здоров'я, які **своєчасно не пройшли атестацію або яким відмовлено в атестації** на присвоєння чи підтвердження професійної кваліфікації / рівня професійної кваліфікації за відповідною спеціальністю.

Лікарі, які своєчасно не пройшли атестацію на кваліфікаційну категорію, або яким відмовлено в атестації на присвоєння або підтвердження кваліфікаційної категорії, не можуть займатися лікарською діяльністю за цією спеціальністю без попереднього проходження **стажування**. Процедури направлення, зарахування, навчання та атестації лікарів, які проходять стажування, регламентовано Порядком проведення атестації лікарів, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18.08.2021 р. № 1752 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.10.2021 р. за № 1338/36960.

Зарахування на цикли вторинної лікарської спеціалізації та стажування проводиться наказом по університету на підставі заяви особи, яка бажає навчатися на циклі спеціалізації / стажуванні. До зарахування особи, які бажають зарахуватися на цикл, мають надати повний перелік документів, укласти договір про надання платної освітньої послуги, заповнити **електронну особову картку слухача** (створюється фахівцями Центру на платформі Google), яка містить наступні дані:

- ✓ назва циклу;
- ✓ прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), дату народження слухача;
- ✓ найменування закладу вищої освіти, рік його закінчення, спеціальність;

- ✓ відомості про диплом, дата та номер диплому, дата видачі;
- ✓ посада та місце працевлаштування, населений пункт, область;
- ✓ науковий ступінь, вчене звання (за наявності).

Тривалість циклів вторинної лікарської спеціалізації регламентується [Переліком циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними \(провізорськими\) спеціальностями](#), затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.07.2023 р. № 1347. Для вступників на цикли вторинної лікарської спеціалізації, яким заплановано присвоєння звання лікаря-спеціаліста, для деяких циклів спеціалізації діють обмеження у розрізі наявної на час зарахування лікарської спеціальності, а для кожного циклу вторинної лікарської спеціалізації вище згаданим наказом регламентований можливий **контингент вступників**. **Тривалість стажування** встановлюється рішенням комісії з тестування, яке проводиться не пізніше ніж за 14 днів до початку стажування, при закладі вищої освіти та становить від 1 до 6 місяців.

Навчання на циклах вторинної лікарської спеціалізації / стажування проводиться **в очній, дистанційній та/або змішаній формі** за умови забезпечення опанування слухачами повного переліку теоретичних знань та практичних навичок, передбачених програмою, та передбачає теоретичну підготовку та відпрацювання практичних навичок.

Атестацію на визначення рівня знань та практичних навичок проводить **атестаційна комісія** у складі з трьох досвідчених науково-педагогічних працівників відповідної Каразінської школи післядипломної медичної освіти. **Склад комісії** затверджується на початку циклу наказом по університету. За результатами атестації лікар отримує **сертифікат**, форма якого затверджена додатком 2 до [Порядку проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я](#), затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.04.2025 р. № 650.

За проходження циклів спеціалізації / стажування слухачам **нараховується 30 балів БПР за 1 місяць** навчання, але не більше мінімальної кількості балів, яка має бути підтверджена за річний період.

Не менше ніж за 5 днів до засідання атестаційної комісії слухач циклу вторинної лікарської спеціалізації / стажування подає комісії **наступні документи**:

- ✓ заява;
- ✓ атестаційний листок за формою, встановленою додатком 3 до [Порядку проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я](#), затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.04.2025 р. № 650;
- ✓ копії диплому, сертифікату (-ів) лікаря-спеціаліста, свідоцтва (-в) про присвоєння кваліфікаційної категорії.

Рішенням атестаційної комісії у разі достатнього рівню володіння теоретичними знаннями та практичними навичками за спеціальністю циклу / стажування лікарю **присвоюється або підтверджується** звання лікаря-спеціаліста. У разі недостатнього рівню підготовки, наявності такого рівню володіння сучасними методами профілактики, діагностики, лікування і реабілітації, що може призвести до погіршення стану пацієнта або його смерті, рішенням комісії лікарю **відмовляють у присвоєнні / підтвердженні** звання лікаря-спеціаліста (в такому разі у відповідь на запит лікар отримує довідку про те, що прослухав цикл спеціалізації / стажування, але не був атестований). **Протокол атестації** затверджується наказом по університету в 10-денний термін.

Цикли спеціалізації для професіоналів у галузі охорони здоров'я та для професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють в системі охорони здоров'я,

проводяться з метою **присвоєння або підтвердження звання спеціаліста**. Процедура провадження циклів регламентується [Порядком проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я](#), затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.04.2025 р. № 650, а перелік спеціальностей професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють в сфері охорони здоров'я, тривалість циклів спеціалізації та вимоги до контингенту слухачів встановлюються [Переліком циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за спеціальностями професіоналів у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я та професіоналів з вищою немедичною освітою](#), затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2024 р. № 112.

Зарахування на цикли спеціалізації / стажування проводиться наказом по університету. До зарахування **особи, які бажають зарахуватися на цикл / стажування, мають надати** повний перелік документів, укласти договір про надання платної освітньої послуги, заповнити **електронну особову картку слухача** (створюється фахівцями Центру на платформі Google), яка містить наступні дані:

- ✓ назва циклу;
- ✓ прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), дату народження слухача;
- ✓ найменування закладу вищої освіти, рік його закінчення, спеціальність;
- ✓ відомості про диплом, дата та номер диплому, дата видачі;
- ✓ посада та місце працевлаштування, населений пункт, область;
- ✓ науковий ступінь, вчене звання (за наявності).

Навчання на циклах спеціалізації / стажуванні проводиться **в очній, дистанційній та/або змішаній формі** за умови забезпечення опанування слухачами повного переліку теоретичних знань та практичних навичок, передбачених програмою циклу / стажування, та передбачає теоретичну підготовку та відпрацювання практичних навичок.

Атестацію на визначення рівня знань та практичних навичок проводить **атестаційна комісія** у складі з трьох досвідчених науково-педагогічних працівників відповідної Каразінської школи післядипломної медичної освіти. **Склад комісії** затверджується на початку циклу / стажування наказом по університету. За результатами атестації слухач отримує **сертифікат**, форма якого затверджена додатком 2 до [Порядку проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я](#), затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.04.2025 р. № 650.

За проходження циклів спеціалізації / стажування слухачам **нараховується 30 балів БПР за 1 місяць** навчання, але не більше мінімальної кількості балів, яка має бути підтверджена за річний період.

Не менше ніж за 5 днів до засідання атестаційної комісії слухач циклу спеціалізації / стажування подає комісії **наступні документи**:

- ✓ заява;
- ✓ атестаційний листок за формою, встановленою додатком 3 до [Порядку проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я](#), затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.04.2025 р. № 650;
- ✓ копія диплому.

Рішенням атестаційної комісії у разі достатнього рівню володіння теоретичними знаннями та практичними навичками за спеціальністю циклу / стажування слухачу **присвоюється або підтверджується** звання спеціаліста. У разі недостатнього рівню підготовки, рішенням комісії лікарю **відмовляють у присвоєнні / підтвердженні** звання спеціаліста (в такому разі у відповідь на запит слухач отримує довідку про те, що прослухав цикл

спеціалізації / стажування, але не був атестований). **Протокол атестації** затверджується наказом по університету в 10-денний термін.

Програми циклів спеціалізації / стажування повинні відповідати принципам доказової медицини, галузевим стандартам у сфері охорони здоров'я та вимогам до кваліфікаційних характеристик працівників охорони здоров'я. Програма включає:

- ✓ опис цільової аудиторії;
- ✓ мету заходу;
- ✓ перелік компетентностей, що набуваються або вдосконалюються;
- ✓ опис структури заходу та загальний обсяг навчального навантаження;
- ✓ форми і методи організації та проведення заходу;
- ✓ матеріально-технічне забезпечення заходу;
- ✓ форми підсумкового контролю.

Програми розробляються кафедрами II медичного факультету та/або Каразінськими школами післядипломної освіти та затверджуються на період дії програми у встановленому порядку.

Обсяг навчальної роботи для циклів спеціалізації встановлюється із розрахунку 6 академічних годин на день аудиторної роботи (66,7%) та 3 академічних години на день самостійної роботи (33,3%), що при 5-денному навчальному тижні складає (5 днів на тиждень по 6 годин – 30 годин; 4 тижні в місяці по 30 годин – 120 годин на місяць):

Тривалість заходу	Академічні години			Кількість кредитів ECTS
	Аудиторні	Самостійна робота	Загалом	
1 місяць	120	60	180	6,0
2 місяці	240	120	360	12,0
3 місяці	360	180	540	18,0
4 місяці	480	240	720	24,0
5 місяців	600	300	900	30,0
6 місяців	720	360	1080	36,0
9 місяців	1080	540	1620	54,0

Навчальна робота під час циклів спеціалізації / стажування реалізується Каразінськими школами післядипломної медичної освіти у вигляді наступних **форм навчальної діяльності**:

- ✓ **лекційні заняття** є основною формою проведення навчальних занять, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу;
- ✓ **практичні заняття** є формою навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд здобувачами освіти окремих теоретичних положень та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань з використанням симуляційних технологій навчання, технологій «віртуальний пацієнт» та роботи в умовах, максимально наближених до реальної клінічної практики, включаючи проведення вхідного контролю знань, вмінь та навичок, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю здобувачів освіти, розв'язування завдань з їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання;
- ✓ **семінарські заняття** є формою навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих здобувачі освіти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів), а викладач оцінює підготовлені виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо;
- ✓ **тренінг** – активна, групова форма навчання, спрямована на розвиток певних навичок, знань, умінь та компетенцій, який відрізняється від традиційних методів навчання, таких як лекції, орієнтацією на практичну діяльність, взаємодію учасників та рефлексію. В ході тренінгу слухачі в невеликих групах активно долучаються до процесу навчання, основна увага

приділяється обміну досвідом, взаємонавчанню, розвитку конкретних навичок з використанням інтерактивних методів навчання (рольові ігри, дискусії, дебати, мозкові штурми, робота в групах тощо) на тлі зворотного зв'язку від викладача заходу;

- ✓ **дискусії** – це діалоговий процес обміну думками, аргументами та позиціями з певної проблеми, що сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення, навичок аргументації та співпраці між учасниками. Цей метод допомагає поглибити знання, виявити різні точки зору, навчитися слухати співрозмовника та відстоювати власну думку в атмосфері довіри та взаємоповаги;
- ✓ **дебати** – це інтерактивна технологія, в якій команди слухачів аргументовано доводять свою позицію (тезу) та опонують аргументам суперників, а не безпосередньо один одному; це комплексна діяльність, яка сприяє розвитку критичного мислення, логічного мислення, навичок аргументації та ораторського мистецтва, а також формує громадянські якості, відповідальність та вміння працювати в команді;
- ✓ **симуляція** – метод навчання, що передбачає створення штучного середовища, яке імітує реальні умови з метою набуття слухачами практичних навичок та знань шляхом взаємодії з цим середовищем. Симуляції можуть бути різних видів, включаючи комп'ютерні симуляції (віртуальний пацієнт, симулятор клініки та інше програмне забезпечення), ситуатійне навчання (розробка сценаріїв та ситуацій, які вимагають прийняття слухачами рішень та дій, що імітують реальні умови) та навчання на основі сценаріїв (взаємодія з стандартизованими пацієнтами, симуляторами або обладнанням з метою виконання завдань, які імітують реальну професійну діяльність);
- ✓ **самостійна робота** є одним з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, при цьому навчальний час, відведений для самостійної роботи, становить не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу (вагомим компонентом підготовки лікаря-інтерна є самостійна позааудиторна робота, яка включає в тому числі роботу з періодичною науковою літературою, світовими базами медичних знань (сайти WHO, PubMed, ResearchGate та ін.), актуальними редакціями міжнародних та національних протоколів та стандартів надання медико-профілактичної допомоги тощо).

Методами організації та проведення циклів спеціалізації / стажування є:

- ✓ **метод прямих інструкцій** (direct instruction, **пояснювально-ілюстративний метод**) – структурований педагогічний підхід, в якому викладач чітко і ясно викладає матеріал, надаючи чіткі вказівки та отримує зворотній зв'язок. Цей метод передбачає систематичний підхід до навчання, де викладач керує процесом, а слухачі активно засвоюють теоретичні знання та опановують практичні навички через повторення та практику;
- ✓ **метод спроб і помилок** – форма навчання, заснована на багаторазовому повторенні дій з метою знаходження правильного рішення, при цьому слухач під наглядом і контролем викладача повторює спроби, помиляється та на основі аналізу помилок коригує свої дії, поки не досягне бажаного результату;
- ✓ **метод навчання через спостереження (навчання шляхом імітації)** – процес засвоєння теоретичного матеріалу та оволодіння практичними навичками слухачами за допомогою спостереження за викладачем та / або іншими слухачами, забезпечуючи при цьому додатковий розвиток когнітивних та соціальних якостей слухачів, та подальшим відтворенням слухачами продемонстрованих знань чи навичок;
- ✓ **ситуаційний аналіз (кейс-метод)** – інтерактивна техніка навчання, яка базується на аналізі конкретних, часто реальних, ситуацій для розвитку у слухачів навичок вирішення проблем, аналітичного мислення та прийняття рішень. Слухачі активно включаються у процес дослідження кейсу, аналізують ситуацію, виявляють проблеми, пропонують та оцінюють різні рішення;

- ✓ **лабораторний метод** – практичний метод навчання, який передбачає виконання слухачами певних завдань, дослідів або експериментів у спеціально обладнаній лабораторії з метою глибинного засвоєння теоретичного матеріалу та формування практичних навичок;
- ✓ **аналітичний метод** – процес розкладання цілого (складного) на частини (прості) для більш глибокого вивчення та розуміння кожної складової теми заходу. Метод передбачає аналіз окремих елементів, їх властивостей та взаємозв'язків із подальшим синтезом отриманих знань для цілісного сприйняття явища або поняття. Детальний аналіз частин теми заходу дозволяє слухачам виявляти взаємозалежності між простими фрагментами та формувати розуміння їх ролі у цілому;
- ✓ **синтетичний метод** – процес об'єднання невеликих фрагментів теми заходу або етапі виконання практичної навички в єдине ціле з метою формування узагальненого розуміння об'єкту вивчення та оволодіння практичною навичкою; метод часто використовується разом з аналітичним;
- ✓ **тренувальний метод** – система застосування практичних навичок шляхом цілеспрямованого, багаторазового повторення певних дій з метою досягнення автоматизації рухів або інших навчальних цілей. Тренувальні методи можуть включати вправи, імітацію, кругове тренування та інші форми, що спрямовані формування навички, удосконалення техніки та швидкості виконання тощо;
- ✓ **проблемний метод** – метод навчання, який передбачає створення умов для активної самостійної або частково самостійної пізнавальної діяльності слухачів шляхом розв'язання проблемних ситуацій. Замість прямої передачі знань, викладач створює проблемні ситуації, а слухачі самостійно або за допомогою викладача шукають шляхи їх вирішення, що сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку фахового мислення;
- ✓ **евристичний метод** використовується з метою поступового наближення слухачів до самостійного вирішення пізнавальних проблем, при цьому викладач розчленовує проблемне завдання на підпроблеми, а слухачі здійснюють окремі кроки пошуку їх вирішення;
- ✓ **інші методи організації та проведення заходу.**

В програмі циклу спеціалізації / стажування обов'язково планується **поточне та підсумкове оцінювання** рівню підготовки слухачів. **Поточне оцінювання** проводиться викладачами на практичних та семінарських заняттях за результатами вивчення кожної теми. Результати оцінювання вносять в журнал реєстрації результатів навчання (журнал ведеться викладачами освітнього заходу). **Підсумкове оцінювання** проводиться для слухачів, які повністю виконали навчальний план підготовки та програму циклу / стажування у вигляді **атестації на визначення рівня знань та вмінь** з присвоєнням звання лікаря-спеціаліста / спеціаліста. Атестація на визначення рівня знань та вмінь слухачів циклів спеціалізації / стажування проводиться у вигляді **іспиту з оволодіння практичними навичками** (виконання щонайменше трьох пакетів практичних завдань та ситуаційних задач із залученням симуляційного обладнання, стандартизованих пацієнтів тощо) та **співбесіди із спеціальності** (білети з трьома теоретичними питаннями відповідно до програми підготовки). Результати атестації оформлюються у вигляді **відомостей**, на підставі яких фахівець Центру формує **протоколи засідання атестаційної комісії**.

В програмах циклів спеціалізації / стажування обов'язково визначається **цільова аудиторія**, яка визначається контингентом слухачів з [наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними \(провізорськими\) спеціальностями»](#) від 25.07.2023 р. № 1347 для лікарів та [Переліком циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за спеціальностями професіоналів у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я та професіоналів з вищою немедичною освітою](#), затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2024 р. № 112 для професіоналів у галузі охорони здоров'я / професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють в сфері охорони здоров'я.

Порядок реєстрації слухачів на цикли спеціалізації / стажування описаний у відповідних документах, оприлюднених на сайті ІІ медичного факультету.

АНОТАЦІЯ

Програма циклу вторинної лікарської спеціалізації за спеціальністю «Ортодонтія» для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей, є важливим напрямом у стоматології, що спрямований на дослідження, діагностику та корекцію зубощелепних аномалій, які негативно впливають на функціональний стан та естетику зубощелепної системи. Актуальність ортодонції обумовлена зростанням поширеності аномалій прикусу та структурно-функціональних порушень серед населення, що має важливі клінічні та соціальні наслідки. Підготовка кваліфікованих лікарів-ортодонтів є невід'ємною частиною сучасної медичної практики, оскільки попит на ортодонтичні послуги з кожним роком збільшується.

У рамках даного циклу спеціалізації слухачі опановуватимуть широкий спектр теоретичних знань та практичних навичок, зокрема, діагностичні методики, протоколи лікування зубощелепних аномалій різного ступеня складності, а також використання сучасних ортодонтичних апаратів, таких як брекет-системи, функціональні апарати, прозорі елайнери та інші засоби корекції прикусу. Особлива увага приділяється вивченню методів тривимірного сканування та планування лікування за допомогою програмного забезпечення.

Методики навчання базуються на використанні сучасних освітніх технологій, включаючи симуляційні тренінги на віртуальних пацієнтах, аналіз реальних клінічних випадків, відеолекції, клінічні розбори та роботу з симуляційними комплексами, що дозволяє максимально ефективно закріплювати практичні навички. Програма також передбачає активне використання сучасних методів цифрової діагностики та 3D-планування.

Отримані знання та навички забезпечують випускників спеціалізації готовністю до самостійної роботи в клінічній практиці, що включає діагностику та лікування зубощелепних аномалій, управління комплексним ортодонтичним лікуванням пацієнтів, а також впровадження інноваційних технологій у сферу ортодонції.

ОПИС ПРОГРАМИ

Загальна інформація	
Офіційна назва програми	Програма циклу вторинної лікарської спеціалізації за спеціальністю «Ортодонтія» для лікарів стоматологів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей
Структурний підрозділ	ІІ медичний факультет, Центр післядипломної медичної освіти, кафедра стоматології
Обсяг програми	9-місячний захід: аудиторна робота – 1080 академічних годин; самостійна робота – 540 академічних годин; загалом – 1620 академічних годин, 54,0 кредити ECTS
Мова викладання	Українська
Передумови навчання	Надання особою регламентованого переліку документів для реєстрації на освітній захід, укладання договору про надання освітньої послуги, відповідність рівню освіти та спеціальності цільовій аудиторії заходу, наявність первинної або вторинної лікарської спеціалізації відповідно до вимог до контингенту слухачів, встановленим Переліком циклів спеціалізації та

	тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними (провізорськими) спеціальностями, затвердженими наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.07.2023 р. № 1347 чи Переліком циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за спеціальностями професіоналів у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я та професіоналів з вищою немедичною освітою, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.01.2024 р. № 112	
Мінімальна та максимальна кількість слухачів в групі	8-15 слухачів	
Форми навчання	Інституційна очна (денна або вечірня) форма навчання з обов'язковою особистою присутністю слухачів на місці проведення заходу; дистанційна з участю слухачів в режимі реального часу; змішана форма навчання (очна та дистанційна)	
Оцінка результатів навчання	Поточний контроль результатів навчання; атестація на визначення рівню знань та вмінь за результатами співбесіди за спеціальністю та іспиту з оволодіння практичними навичками з присвоєнням / підтвердженням звання лікаря-спеціаліста або спеціаліста	
Інтернет-адреса місця постійного розміщення програми	Офіційний веб-сайт ІІ медичного факультету	
Мета програми		
Підвищення рівню фахової компетентності, теоретичної підготовки та оволодіння практичними навичками слухачами освітнього заходу з метою набуття ними кваліфікації спеціаліста за спеціальністю освітнього заходу з виконанням вимог до кваліфікаційних характеристик відповідної професії відповідно до Довідника кваліфікаційних характеристик професій. Випуск 78. Охорона здоров'я, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2022 р. № 117 та відповідно до вимог професійних стандартів (у разі наявності)		
Загальні компетентності (ЗК), що вдосконалюються та/або набуваються:		
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	
ЗК2	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями	
ЗК3	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	
ЗК4	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності	
ЗК5	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації	
ЗК6	Здатність приймати обґрунтовані рішення	
ЗК7	Здатність працювати в команді	
ЗК8	Здатність до міжособистісної взаємодії	
ЗК9	Здатність спілкуватись іноземною мовою	
ЗК10	Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології	
ЗК11	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел	

ЗК12	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків
ЗК13	Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем
ЗК14	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
ЗК15	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя
Фахові компетентності (ФК), що вдосконалюються та/або набуваються:	
ФК1	Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані
ФК2	Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів
ФК3	Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання
ФК4	Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні та профілактиці захворювань
ФК5	Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні та профілактиці захворювань
ФК6	Здатність до визначення принципів та характеру лікування та профілактики захворювань
ФК7	Здатність до діагностування невідкладних станів
ФК8	Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги
ФК9	Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів
ФК10	Здатність до виконання медичних маніпуляцій
ФК11	Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності
ФК13	Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів
ФК16	Здатність до ведення медичної документації, в тому числі електронних форм
ФК17	Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції
ФК18	Здатність до проведення аналізу діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів
ФК19	Здатність до організації та інтеграції надання медичної допомоги населенню та проведення маркетингу медичних послуг

ФК20	Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення; обробки соціальної, економічної та медичної інформації
ФК21	Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються
ФК22	Здатність управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК23	Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері охорони здоров'я
ФК24	Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами
ФК25	Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів
ФК26	Здатність здійснювати наукову та/або науково-педагогічну діяльність у сфері охорони здоров'я
Результати навчання (РН):	
РН1	Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань. Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності
РН2	Розуміння та знання фундаментальних і клінічних біомедичних наук, на рівні достатньому для вирішення професійних задач у сфері охорони здоров'я
РН3	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають наукові здобутки у сфері охорони здоров'я і є основою для проведення досліджень, критичне осмислення проблем у сфері медицини та дотичних до неї міждисциплінарних проблем
РН4	Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми; за стандартними методиками, використовуючи попередні дані анамнезу хворого, дані огляду хворого, знання про людину, її органи та системи, встановлювати попередній клінічний діагноз захворювання
РН5	Збирати скарги, анамнез життя та захворювання, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів та систем організму, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу, враховуючи вік пацієнта
РН6	Встановлювати остаточний клінічний діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики, дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, під контролем лікаря-керівника в умовах закладу охорони здоров'я
РН7	Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, функціональні та/або інструментальні), пацієнтів із захворюваннями органів і систем організму для проведення диференційної діагностики захворювань

PH8	Визначити головний клінічний синдром або чим обумовлена тяжкість стану потерпілого/постраждалого шляхом прийняття обґрунтованого рішення та оцінки стану людини за будь-яких обставин (в умовах закладу охорони здоров'я, за його межами) у т.ч. в умовах надзвичайної ситуації та бойових дій, в польових умовах, в умовах нестачі інформації та обмеженого часу
PH9	Визначати характер та принципи лікування хворих (консервативне, оперативне) із захворюваннями, враховуючи вік пацієнта, в умовах закладу охорони здоров'я, за його межами та на етапах медичної евакуації, в т.ч. у польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами, у разі необхідності розширення стандартної схеми вміння обґрунтувати персоніфіковані рекомендації під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи
PH10	Визначати необхідний режим праці, відпочинку та харчування на підставі заключного клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами
PH14	Визначати тактику та надавати екстрену медичної допомоги при невідкладних станах в умовах обмеженого часу згідно з існуючими клінічними протоколами та стандартами лікування
PH15	Організовувати надання медичної допомоги та лікувально-евакуаційних заходів населенню та військовослужбовцям в умовах надзвичайних ситуації та бойових дій, в т.ч. у польових умовах
PH16	Формувати раціональні медичні маршрути пацієнтів; організовувати взаємодію з колегами в своєму та інших закладах, організаціях та установах; застосовувати інструменти просування медичних послуг на ринку, на підставі аналізу потреб населення, в умовах функціонування закладу охорони здоров'я, його підрозділу, в конкурентному середовищі
PH17	Виконувати медичні маніпуляції в умовах лікувального закладу, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта шляхом прийняття обґрунтованого рішення, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм
PH21	Відшуковувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію
PH22	Застосовувати сучасні цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення, статистичні методи аналізу даних для розв'язання складних задач охорони здоров'я
PH23	Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я людини для оцінки стану захворюваності населення
PH24	Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності

PH25	Зрозуміло і однозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців
PH26	Управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів, організовувати роботу та професійний розвиток персоналу з урахуванням набутих навиків ефективної роботи в команді, позицій лідерства, належної якості, доступності і справедливості, забезпечення надання інтегрованої медичної допомоги
PH27	Вільно спілкуватися державною та англійською мовою, як усно так і письмово для обговорення професійної діяльності, досліджень та проектів
PH28	Приймати ефективні рішення з проблем охорони здоров'я, оцінювати потрібні ресурси, враховувати соціальні, економічні та етичні наслідки
PH29	Планувати, організовувати та проводити заходи зі специфічної профілактики інфекційних захворювань, в тому числі згідно з Національним календарем профілактичних щеплень, як обов'язкових так і рекомендованих. Управляти залишками вакцин, організовувати додаткові вакцинальні кампанії, у т.ч. заходи з імунопрофілактики
Особливості програми	
Цільова аудиторія слухачів	Для лікарів, які закінчили інтернатуру (цикл спеціалізації) за однією із стоматологічних спеціальностей
Документ про успішне виконання програми	Сертифікат лікаря-спеціаліста

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Компоненти програми	Загальна кількість годин	Аудиторна робота		Самостійна робота
		Лекційні заняття	Практичні заняття	
Тема 1. Вступне слово. Брифінг. Особливості спеціальності	4	2	0	2
Тема 2. Чинне законодавство України про охорону здоров'я та нормативно-правові акти, що визначають діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я	6	2	2	2
Тема 3. Організація надання ортодонтичної допомоги. Анатомо-біологічні основи ортодонції. Етіологія, патогенез зубощелепних аномалій	158	18	100	40
Тема 4. Діагностика в ортодонції	166	16	100	50
Тема 5. Загальні принципи та правила ортодонтичного лікування	88	14	38	36
Тема 6. Ортодонтична лабораторна техніка і матеріали	154	16	80	58
Тема 7. Клініка та лікування аномалій зубів, зубних рядів	202	16	128	58
Тема 8. Клініка та лікування патології прикусу	186	16	112	58

Тема 9. Ортодонтична допомога у комплексному лікуванні зубощелепних деформацій	202	16	122	64
Тема 10. Протезування дефектів зубів і зубних рядів у дітей. Логопедія	114	8	46	60
Тема 11. Клініка та лікування травм зубів і щелеп у дітей. Клініка та лікування вроджених вад обличчя та щелеп	120	8	72	40
Тема 12. 3Д технологія в ортодонтії	30	10	6	14
Тема 13. Комп'ютерне моделювання в ортодонтичній практиці	58	10	34	14
Тема 14. Фотопротокол при ортодонтичному лікуванні	30	12	10	8
Тема 15. Основи клінічної практики у сфері психічного здоров'я (mhGAP)	96	16	44	36
Тема 16. Іспит з оволодіння практичними навичками	2	0	2	0
Тема 17. Співбесіда зі спеціальності	2	0	2	0
Тема 18. Тестування	1	0	1	0
Тема 19. Оголошення рішення атестаційної комісії. Дебрифінг. Завершення циклу вторинної лікарської спеціалізації	1	0	1	0
ВСЬОГО:	1620	180	900	540
Аудиторне навантаження – 1080 академічних годин; самостійна робота слухачів – 540 академічних годин; загальний обсяг програми – 1620 академічних годин (54,0 кредити ECTS)				

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Тема 1. Вступне слово. Брифінг. Особливості спеціальності. Актуальність тематики освітнього заходу. Кваліфікаційна характеристика професії. Ознайомлення слухачів з програмою, метою, змістом програми. Брифінг.

Тема 2. Чинне законодавство України про охорону здоров'я та нормативно-правові акти, що визначають діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я. Чинні нормативно-правові акти, що визначають діяльність лікаря за спеціальністю освітнього заходу. Актуальні редакції постанов Кабінету міністрів України та Міністерства охорони здоров'я України. Основи законодавства про Національну службу здоров'я України. Нормативно-правове регулювання професійної взаємодії кластерів системи охорони здоров'я України.

Тема 3. Організація надання ортодонтичної допомоги. Анатомо-біологічні основи ортодонтії. Етіологія, патогенез зубощелепних аномалій. Тема висвітлює основні аспекти організації ортодонтичної допомоги населенню та роль ортодонта в комплексному підході до профілактики і лікування зубощелепних аномалій. Розділ «Анатомо-біологічні основи ортодонтії» охоплює детальне вивчення анатомії та фізіології зубощелепної системи, що є критично важливим для розуміння механізмів формування прикусу, росту та розвитку щелеп, а також функціональних змін, які виникають унаслідок аномалій. Вивчення етіології та патогенезу зубо-щелепних аномалій є ключовим для розуміння факторів, що призводять до їх виникнення. Це включає аналіз генетичних, середовищних, функціональних та інших факторів, що впливають на розвиток дефектів прикусу. Патогенетичні механізми допомагають визначити ефективні підходи до діагностики та лікування, що включає використання профілактичних та лікувальних ортодонтичних апаратів для корекції аномалій на різних етапах розвитку зубощелепної системи. Тема є фундаментальною для розуміння основ ортодонтії та формування навичок діагностики й терапії зубощелепних аномалій у клінічній практиці.

Тема 4. Діагностика в ортодонтії. Діагностика є одним із найважливіших етапів в ортодонтичній практиці, оскільки вона забезпечує правильне розуміння патологічного стану зубо-щелепної системи і є основою для складання ефективного плану лікування. Дана тема

охоплює сучасні методи діагностики, які використовуються в ортодонтії, включаючи клінічне обстеження, аналіз зубних моделей, рентгенологічні дослідження (панорамна рентгенографія, телерентгенографія в боковій та фронтальній проекціях), а також використання новітніх технологій, таких як тривимірна комп'ютерна томографія та цифрові сканери.

Також розглядаються основні параметри, що оцінюються під час діагностики: прикус, оклюзія, положення окремих зубів та щелеп, стан пародонту та функціональні аспекти. Правильна діагностика дозволяє виявити різні типи зубо-щелепних аномалій, включаючи аномалії положення зубів, дефекти прикусу, аномалії росту щелеп, і є ключовою для визначення показань до ортодонтичного лікування.

Тема підкреслює важливість міждисциплінарного підходу, оскільки часто діагностика потребує участі фахівців із суміжних галузей, таких як хірурги, стоматологи, отоларингологи, для визначення комплексного стану пацієнта та прогнозу лікування.

Тема 5. Загальні принципи та правила ортодонтичного лікування. Ортодонтичне лікування базується на комплексі загальних принципів та правил, які спрямовані на корекцію зубощелепних аномалій і забезпечення гармонійної функції та естетики обличчя. Основними етапами лікування є діагностика, планування та проведення терапії з використанням різних видів ортодонтичних апаратів. Індивідуальний підхід до кожного пацієнта, що враховує специфіку аномалій, вік та загальний стан здоров'я. Використання етапного підходу, що включає підготовчий етап (наприклад, підготовка порожнини рота), активний етап лікування (встановлення апаратів) та етап ретенції (закріплення результату). Комплексність лікування, що може включати співпрацю з іншими спеціалістами: хірургами, терапевтами, пародонтологами, з метою досягнення найкращих результатів. Мінімальне втручання та максимальна ефективність, що передбачає вибір найменш інвазивних методів для досягнення бажаних результатів. Основні правила лікування. Відповідність плану лікування віковим та анатомо-фізіологічним особливостям пацієнта. Контроль зусиль, що застосовуються до зубів та щелеп, щоб уникнути небажаних наслідків. Регулярний моніторинг і корекція лікування для досягнення оптимальних результатів і уникнення ускладнень. Ця тема забезпечує базові знання для правильного підходу до лікування пацієнтів з різними зубощелепними аномаліями.

Тема 6. Ортодонтична лабораторна техніка і матеріали. Тема охоплює основи роботи з ортодонтичними апаратами, які виготовляються в лабораторії, та матеріалами, що використовуються для їх створення. Ортодонтична лабораторна техніка включає виготовлення різних апаратів для корекції зубощелепних аномалій: брекет-систем, елайнерів, ретейнерів тощо. Основні матеріали: метали, полімери та композитні матеріали, гіпс і силіконові матеріали. Оволодіння технікою виготовлення ортодонтичних апаратів є важливим елементом ефективного лікування зубощелепних аномалій.

Тема 7. Клініка та лікування аномалій зубів, зубних рядів. Тема розглядає різновиди аномалій зубів та зубних рядів, їх клінічні прояви та підходи до лікування. Аномалії можуть включати порушення форми, розміру, кількості, положення зубів та зубних рядів. Основні клінічні прояви – зміщення зубів, зміна прикусу, порушення функцій жування та мовлення. Методи лікування: ортодонтичні апарати (брекети, елайнери), хірургічні втручання у складних випадках, комплексний підхід із залученням терапевтичного та хірургічного лікування. Правильна діагностика та своєчасне лікування запобігають ускладненням та покращують естетику й функцію зубощелепної системи.

Тема 8. Клініка та лікування патології прикусу. Тема охоплює клінічні прояви та лікування різних типів патологічного прикусу, зокрема дистальний, медіальний, відкритий, глибокий та перехресний. Кожен вид патології характеризується певними зміщеннями щелеп та зубів, що може призводити до функціональних та естетичних порушень. Лікування патологій прикусу: використання ортодонтичних апаратів (брекет-системи, елайнери), хірургічні

втручання для корекції щелеп у тяжких випадках, рання діагностика та інтервенція для попередження ускладнень. Корекція прикусу покращує естетику обличчя, жувальну функцію та загальний стан зубощелепної системи.

Тема 9. Ортодонтична допомога у комплексному лікуванні зубощелепних деформацій. Тема розкриває роль ортодонтичного лікування як важливої складової комплексної терапії зубощелепних деформацій. Зубощелепні деформації часто потребують не лише ортодонтичного втручання, але й співпраці з іншими фахівцями: щелепно-лицевими хірургами, логопедами, терапевтами. Ортодонтичні методи допомагають коригувати прикус, вирівнювати зубні ряди та підготувати пацієнта до хірургічних операцій або інших видів лікування. Діагностика та планування лікування. Використання ортодонтичних апаратів. Підготовка до хірургічного втручання та післяопераційний супровід. Комплексний підхід підвищує ефективність лікування та сприяє досягненню естетичних і функціональних результатів.

Тема 10. Протезування дефектів зубів і зубних рядів у дітей. Логопедія. Ця тема охоплює принципи та методи протезування у дітей з дефектами зубів та зубних рядів, що виникають через карієс, травми або вроджені аномалії. Протезування в дитячому віці має свої особливості, оскільки важливо враховувати процеси росту та розвитку щелепи. Розглядаються різні види протезів: часткові знімні та незнімні протези, їх адаптація до анатомічних особливостей дитини. Додатково, увага приділяється логопедичним проблемам, пов'язаним із порушеннями зубощелепної системи, що впливають на мовлення. Логопедія допомагає коригувати мовні дефекти, які можуть бути викликані порушеннями прикусу чи дефектами зубних рядів. Види протезів для дітей. Особливості протезування у дітей з порушенням розвитку. Вплив ортодонтичних патологій на мовлення та роль логопедії в їх корекції.

Тема 11. Клініка та лікування травм зубів і щелеп у дітей. Клініка та лікування вроджених вад обличчя та щелеп. Тема охоплює діагностику, клінічну картину та методи лікування травм зубів і щелеп у дітей, а також лікування вроджених вад обличчя та щелеп. Травми зубощелепної системи у дітей є досить поширеними через активний спосіб життя. Особлива увага приділяється методам відновлення функцій і естетики після таких травм, використанню спеціальних шин, лікуванню переломів та відновленню пошкоджених зубів. Крім цього, тема висвітлює вроджені вади обличчя та щелеп, такі як розщілини піднебіння та губи. Обговорюються етапи діагностики, хірургічного та ортодонтичного лікування цих патологій, а також важливість міждисциплінарного підходу (хірурги, логопеди, ортодонти). Лікування переломів щелеп у дітей. Відновлення функції зубощелепної системи після травм. Вроджені вади обличчя (розщілина губи, піднебіння): причини, діагностика, лікування.

Тема 12. 3D технологія в ортодонтії. Тема охоплює сучасні досягнення в ортодонтії, пов'язані з використанням 3D технологій, які значно покращують точність діагностики та планування лікування. Завдяки тривимірним зображенням можна створювати цифрові моделі зубощелепної системи пацієнта, що дозволяє лікарям детально аналізувати кожен випадок і прогнозувати результати лікування. В ортодонтії 3D технології використовуються для створення індивідуальних елайнерів, тривимірної діагностики за допомогою конусно-променевої комп'ютерної томографії (КПКТ), а також для 3D-друку ортодонтичних апаратів. Це дає можливість персоналізувати лікування і зменшити ризик помилок. 3D-сканування та моделювання зубів. Використання 3D принтерів для створення апаратів. Прогнозування результатів лікування за допомогою віртуальних симуляцій.

Тема 13. Комп'ютерне моделювання в ортодонтичній практиці. Комп'ютерне моделювання стало невід'ємною частиною сучасної ортодонтичної практики, надаючи можливість проводити точну діагностику та прогнозування результатів лікування. Ця

технологія дозволяє створювати віртуальні моделі щелепно-лицьової системи, що полегшує планування рухів зубів, вибір апаратів та передбачення кінцевого результату. Основні переваги комп'ютерного моделювання: персоналізація лікування для кожного пацієнта; можливість прогнозування зміщення зубів та результатів лікування; точність виготовлення ортодонтичних апаратів, таких як елайнери та брекети; зменшення тривалості лікування завдяки детальному плануванню. Комп'ютерне моделювання дозволяє лікарям мінімізувати ризики і підвищити ефективність лікування за допомогою інноваційних програм та технологій.

Тема 14. Фотопротокол при ортодонтичному лікуванні. Фотопротокол — це систематизований процес документації етапів ортодонтичного лікування за допомогою фотографій. Він дозволяє візуально контролювати динаміку лікування, оцінювати зміни у положенні зубів, прикусі та естетиці обличчя пацієнта. Ведення фотопротоколу є важливим як для діагностики, так і для планування ортодонтичного втручання. Основні функції фотопротоколу: візуалізація вихідного стану та проміжних результатів лікування; контроль за ефективністю лікування та вчасне коригування плану; створення документальної бази для наукових досліджень та обміну досвідом. Фотопротокол складається з фотографій у стандартних проєкціях: анфас, профіль, внутрішньоротові та оклюзійні. Дотримання чітких правил зйомки забезпечує об'єктивність оцінки змін під час лікування.

Тема 15. Основи клінічної практики у сфері психічного здоров'я (mhGAP). Вступ до програми mhGAP: цілі, структура. Основні принципи допомоги та клінічної практики. Етапи ведення ПНПР-розладів. Навички ефективної комунікації та принцип забезпечення поваги та гідності пацієнтів з ПНПР- розладами, як одні з основних принципів надання допомоги програми дії з подолання прогалин у сфері психічного здоров'я (mhGAP). Комплексний підхід до ведення пацієнтів з депресією та самоушкоджуючою/ суїцидальною поведінкою: оцінка, діагностика та ефективні втручання з використанням пакету інструментів mhGAP. Комплексний підхід до ведення пацієнтів з розладами вживання психоактивних речовин: оцінка, діагностика та ефективні втручання з використанням пакету інструментів mhGAP. Комплексний підхід до ведення пацієнтів з іншими важливими скаргами на стан психічного здоров'я: оцінка, діагностика та ефективні втручання з використанням пакету інструментів mhGAP (медично не пояснювані скарги). Психічне здоров'я в умовах гуманітарних криз: ведення гострої реакції на стрес, горя, ПТСР. Комплексний підхід до ведення пацієнтів з психозом: оцінка, діагностика та ефективні втручання з використанням пакету інструментів mhGAP. Комплексний підхід до ведення пацієнтів з епілепсією: оцінка, діагностика та ефективні втручання з використанням пакету інструментів mhGAP. Комплексний підхід до ведення дитячих та підліткових психічних та поведінкових розладів: оцінка, діагностика та ефективні втручання з використанням пакету інструментів mhGAP. Підтримка та залучення родини. Комплексний підхід до ведення пацієнтів з деменцією: оцінка, діагностика та ефективні втручання з використанням пакету інструментів mhGAP.

Тема 16. Іспит з оволодіння практичними навичками. Визначення рівню оволодіння практичними навичками, передбаченими програмою, атестаційною комісією за результатом виконання слухачами трьох пакетів завдань та / або клінічних кейсів.

Тема 17. Співбесіда зі спеціальності. Визначення рівню теоретичної підготовки слухачів атестаційною комісією за результатами співбесіди за змістом програми за результатом відповідей слухачів на три контрольних запитання з білетів.

Тема 18. Тестування.

Тема 19. Оголошення рішення атестаційної комісії. Дебрифінг. Завершення циклу вторинної лікарської спеціалізації.

КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ, МЕТОДИКА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Оцінювання результатів включає поточний контроль знань та вмінь слухачів у межах тематики освітнього заходу, за допомогою якого проводять оцінку рівню оволодіння теоретичним матеріалом та/або практичними навичками під час навчання, та підсумкову атестацію атестаційною комісією, яка включає іспит з оволодіння практичними навичками та співбесіду зі спеціальності. Оцінювання ґрунтується на:

- ✓ принципах академічної доброчесності;
- ✓ забезпеченні доступності і прозорості критеріїв, правил і процедури оцінювання результатів навчання;
- ✓ забезпеченні дотримання принципів об'єктивного оцінювання та подоланні елементів суб'єктивізму;
- ✓ підвищенні мотивації слухачів до систематичного засвоєння програмного матеріалу та активної роботи впродовж усього періоду навчання, переорієнтації їхніх цілей з отримання позитивної оцінки на формування стійких знань, вмінь та навичок;
- ✓ систематизації знань, їх активному засвоєнні, формуванні навичок застосування отриманих знань в умовах власної клінічної практики;
- ✓ забезпеченні відкритості контролю;
- ✓ розвитку творчого мислення та підвищенні ефективності освітньої діяльності науково-педагогічних працівників.

На початку навчання викладач зобов'язаний надати вичерпну інформацію про види оцінювання, терміни та форми їх проведення, шкали оцінювання, які використовуються, та ознайомити аудиторію з переліками контрольних запитань та програмних практичних навичок, прикладами тестових та клінічних завдань тощо.

Шкала оцінювання результатів тестування під час поточного контролю знань та вмінь слухачів в межах тематики заходу шляхом тестування та/або розв'язання клінічних завдань – **традиційна чотирирівнева** (5 – відмінно, 4 – добре, 3 – задовільно, 2 – незадовільно), при чому рівні мають таке тлумачення:

- ✓ «відмінно» – 95% правильних відповідей та більше;
- ✓ «добре» – 85-94% правильних відповідей;
- ✓ «задовільно» – 75-84% правильних відповідей;
- ✓ «незадовільно» – 74% та менше правильних відповідей.

Вихідний контроль знань та вмінь слухачів в межах тематики заходу (атестація) проводиться у вигляді **іспиту з оволодіння практичними навичками та співбесіди зі спеціальності**, під час яких атестаційна комісія оцінює оволодіння слухачами теоретичної та практичної підготовки та готовність слухачів до самостійної клінічної практики за спеціальністю заходу, при цьому використовується **традиційна, чотирирівнева (5 – відмінно, 4 – добре, 3 – задовільно, 2 – незадовільно) шкала оцінювання**, а при оцінці теоретичної підготовки в ході співбесіди зі спеціальності та іспиту з оволодіння практичними навичками рівні мають таке тлумачення:

- ✓ «відмінно» – слухач володіє теоретичним матеріалом у повному обсязі, ілюструючи відповіді різноманітними прикладами: дає вичерпні, точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок і неточностей; вільно вирішує практичні завдання та досконало володіє практичними навичками та вміннями;
- ✓ «добре» – слухач знає зміст теми та добре його розуміє, відповіді на питання викладає правильно, послідовно та систематично, але вони не є вичерпними без додаткових запитань,

вирішує всі практичні завдання, демонструє достатній рівень оволодіння практичними навичками та опанування програмних компетентностей, відчуваючи складнощі лише у найважчих випадках;

- ✓ «задовільно» – ставиться слухачу на основі його знань всього змісту заняття та при задовільному рівні його розуміння, при цьому слухач спроможний вирішувати видозмінені (спрощені) завдання за допомогою навідних питань; вирішує завдання та виконує практичні навички, відчуваючи складнощі у складних випадках; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені запитання відповідає правильно;
- ✓ «незадовільно» – виставляється у випадках, коли знання і вміння слухача не відповідають вимогам оцінки «задовільно».

За результатами іспиту з оволодіння практичними навичками та співбесіди за спеціальності ставить **узагальнена оцінка** за традиційною чотирирівневою шкалою оцінювання, яка затверджується атестаційною комісією та вноситься у відповідну відомість. На підставі узагальненої оцінки **атестаційна комісія приймає рішення** щодо присвоєння / підтвердження звання лікаря-спеціаліста або спеціаліста чи щодо відмови у присвоєнні / підтвердженні звання лікаря-спеціаліста або спеціаліста за спеціальністю освітнього заходу. Слухачі, яким рішенням атестаційної комісії присвоєне / підтверджене звання лікаря-спеціаліста чи спеціаліста, отримують **сертифікат** встановленого зразка. Слухачі, яким рішенням атестаційної комісії відмовлено у присвоєнні / підтвердженні звання лікаря-спеціаліста чи спеціаліста, а також у випадку невиконання умов договору про надання освітніх послуг, відраховується наказом по університету з видачею відповідної **довідки з зазначенням причини відрахування**. Рішення атестаційної комісії може бути оскаржене у встановленому чинним законодавством порядку.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчально-методичне забезпечення програми заходу розробляється профільною кафедрою медичного факультету та формує навчально-методичний комплекс, який включає:

- ✓ завірений у встановленому порядку примірник цієї програми;
- ✓ банк тестових завдань та/або клінічних завдань для поточного контролю знань та вмінь слухачів;
- ✓ перелік контрольних запитань для співбесіди зі спеціальності;
- ✓ перелік практичних навичок та / або клінічних завдань для іспиту з оволодіння практичними навичками;
- ✓ навчально-методичні посібники та іншу літературу (у разі наявності);
- ✓ база даних кейсів стимуляційних задач, результатів інструментальних та лабораторних досліджень.

ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Для забезпечення належної якості навчального процесу місце проведення заходу БПР має бути обладнане:

- ✓ мультимедійним проектором та екраном;
- ✓ персональним комп'ютером викладача з доступом до мережі Інтернет;
- ✓ WiFi-роутером для забезпечення доступу до мережі Інтернет слухачам;
- ✓ загальним медичним обладнанням та інструментарієм;
- ✓ тренувальними фантомами та спеціальним обладнанням в межах тематики заходу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

1. Klein H. S., McDonald F. Contemporary Orthodontics. – Elsevier, 2021. – URL: <https://www.elsevier.com/books/contemporary-orthodontics/klein/978-0-323-52393-2>.
2. Pithon M. M., Silva I. G. The impact of orthodontic treatment on the quality of life of patients. Dental Press Journal of Orthodontics. – 2020. – Vol. 25, № 2. – P. 15–22. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S217693632030021X>.
3. Graber L. W., Vanarsdall R. L. Orthodontics: Current Principles and Techniques. – Elsevier, 2021. – URL: <https://www.elsevier.com/books/orthodontics-current-principles-and-techniques/graber/978-0-323-51392-5>.
4. Jiang R., Wu H. Recent advances in orthodontic materials and techniques. Materials Science and Engineering: C. – 2022. – Vol. 128. – Art. 112239. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0928493122008492>.
5. Nolte A. J., Hatzikyriakos A. Clinical performance of aligners compared to conventional brackets. The Angle Orthodontist. – 2019. – Vol. 89, № 4. – P. 635–640. – URL: <https://meridian.allenpress.com/angle-orthodontist/article/89/4/635/427120/Clinical-performance-of-aligners-compared-to>.
6. Alikhani M., Zangoor F. The Role of Technology in Orthodontics. American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics. – 2020. – Vol. 157, № 6. – P. 773–780. – URL: [https://www.ajodo.org/article/S0889-5406\(20\)30216-1/fulltext](https://www.ajodo.org/article/S0889-5406(20)30216-1/fulltext).
7. Hindman B. J., Hinton S. Aligner therapy: a review of current literature. Journal of the World Federation of Orthodontists. – 2021. – Vol. 10, № 2. – P. 68–73. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212476921000060>.
8. Kumar S., Khatri S. Evaluation of orthodontic treatment outcomes: A systematic review. European Journal of Orthodontics. – 2023. – Vol. 45, № 1. – P. 1–10. – URL: <https://academic.oup.com/ejo/article/45/1/1/6651704>.
9. Cevidanes L. H., Styner M. Imaging and 3D modeling in orthodontics: A new frontier. Orthodontic Perspectives. – 2020. – Vol. 24, № 3. – P. 190–197. – URL: [https://www.orthodonticperspectives.com/article/S2589-9301\(20\)30135-9/fulltext](https://www.orthodonticperspectives.com/article/S2589-9301(20)30135-9/fulltext).
10. Elnagar M. H., Elbadawy S. A. Emerging Trends in Orthodontic Treatment. Journal of Orthodontic Science. – 2022. – Vol. 11, № 1. – P. 1–8. – URL: <https://www.jorthodsci.org/article.asp?issn=2278-0203;year=2022;volume=11;issue=1;page=1;epage=8;aulast=Elnagar>.
11. Hoffmann J. D., Krieger E. Patient perceptions of orthodontic treatment: A qualitative analysis. American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics. – 2019. – Vol. 156, № 1. – P. 112–118. – URL: [https://www.ajodo.org/article/S0889-5406\(19\)30066-5/fulltext](https://www.ajodo.org/article/S0889-5406(19)30066-5/fulltext).
12. Стоматологія : підручник : у 2 кн. Кн. 2 / М. М. Рожко, І. І. Кириленко, О. Г. Денисенко. – Київ : Медицина, 2018. – 992 с.
13. Стоматологічні захворювання: терапевтична стоматологія : підручник / А. В. Борисенко, М. Ю. Антоненко, Л. В. Линовичка та ін. – Київ : Медицина, 2017. – 615 с.
14. Терапевтична стоматологія : підручник : у 4 т. Т. 2. Методи обстеження хворого, карієс, пульпіт, періодонтит, стоматологічні вогнищезумовлені захворювання / М. Ф. Данилевський, А. В. Борисенко, А. М. Політун та ін. ; за ред. М. Ф. Данилевського. – Київ : Медицина, 2007. – 408 с.
15. Терапевтична стоматологія : підручник : у 4 т. Т. 3. Захворювання пародонта / М. Ф. Данилевський, А. В. Борисенко, Л. Ф. Сідельникова та ін. ; за ред. М. Ф. Данилевського. – Київ : Медицина, 2007. – 616 с.
16. Терапевтична стоматологія : підручник : у 4 т. Т. 4. Захворювання слизової оболонки порожнини рота / М. Ф. Данилевський, А. В. Борисенко, Л. Ф. Сідельникова та ін. ; за ред. М. Ф. Данилевського. – Київ : Медицина, 2007. – 640 с.

17. Данилевський М. Ф., Сідельникова Л. Ф., Рахній Ж. І. Пульпіт : навч. посіб. / М. Ф. Данилевський, Л. Ф. Сідельникова, Ж. І. Рахній. – Київ : Здоров'я, 2003. – 166 с.
18. Кононенко Ю. Г., Рожко М. М., Рузін Г. П. Місцеве знеболення при амбулаторних стоматологічних втручаннях : навч. посіб. / Ю. Г. Кононенко, М. М. Рожко, Г. П. Рузін. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2006. – 295 с.
19. Курс лекцій для лікарів-інтернів за спеціальністю «Стоматологія» : навч. посіб. / за ред. М. М. Рожко. – Івано-Франківськ : Вид. Кушнір Г. М., 2009. – 550 с.
20. Купновицька І. Г., Кононенко Ю. Г., Рожко М. М., Нейко Н. В. Невідкладні стани на амбулаторному прийомі у стоматолога : навч. посіб. / І. Г. Купновицька, Ю. Г. Кононенко, М. М. Рожко, Н. В. Нейко. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2005. – 186 с.
21. Кононенко Ю. Г., Рожко М. М., Рузін Г. П. Місцеве знеболення при амбулаторних стоматологічних втручаннях : навч. посіб. / Ю. Г. Кононенко, М. М. Рожко, Г. П. Рузін. – Івано-Франківськ : Вид. ІФДМУ, 2006. – 295 с.
22. Курс лекцій з ортопедичної стоматології для системи післядипломної освіти : навч. посіб. / Т. М. Михайленко, Г. С. Орнат, І. В. Палійчук та ін. ; за ред. М. М. Рожко. – Івано-Франківськ : Видавництво медакадемії, 2003. – 401 с.
23. Мельничук Г. М., Рожко М. М. Гінгівіт, пародонтит, пародонтоз: особливості лікування : навч. посіб. / Г. М. Мельничук, М. М. Рожко. – Івано-Франківськ : Обл. друкарня, 2004. – 247 с.
24. Мельничук Г. М., Рожко М. М. Практична одонтологія. Курс лекцій із карієсу та некаріозних уражень зубів, пульпіту і періодонтиту : навч. посіб. / Г. М. Мельничук, М. М. Рожко. – 2-ге вид., доповн. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2004. – 292 с.
25. Мельничук Г. М., Рожко М. М., Нейко Н. В. Гінгівіт, пародонтит, пародонтоз: особливості лікування : навч. посіб. / Г. М. Мельничук, М. М. Рожко, Н. В. Нейко. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2006. – 282 с.
26. Рожко М. М., Михайленко Т. М., Онищенко В. С. Довідник з ортопедичної стоматології : навч. посіб. / М. М. Рожко, Т. М. Михайленко, В. С. Онищенко. – Київ : Книга-плюс, 2004. – 395 с.
27. Герелюк В. І. Фармакотерапія в стоматології : метод. посіб. / В. І. Герелюк. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2000. – 58 с.
28. Калюжна Л. Д. Хвороби шкіри обличчя, слизової оболонки ротової порожнини та червоної облямівки губ : навч. посіб. / Л. Д. Калюжна. – Київ : Грамота, 2007. – 280 с.
29. Шинкевич В. І. Карієс зубів : навч. посіб. / В. І. Шинкевич. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2011. – 98 с.
30. PubMed : U.S. National Library of Medicine : вебсайт. – URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>
31. Google Scholar : пошукова система : вебсайт. – URL: <https://scholar.google.com>
32. The Angle Orthodontist / Meridian Publishing : електрон. наук. журн. – URL: <https://meridian.allenpress.com/angle-orthodontist>
33. American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics : електрон. наук. журн. – URL: <https://www.ajodo.org>
34. Orthodontic Practice US : електрон. наук. журн. – URL: <https://www.orthodonticpractice.com>
35. ResearchGate : social network for scientists : вебсайт. – URL: <https://www.researchgate.net>
36. Journal of Orthodontic Science : електрон. наук. журн. – URL: <https://www.jorthodsci.org>
37. Dentistry Today : інформаційний стоматологічний ресурс : вебсайт. – URL: <https://www.dentistrytoday.com>
38. ScienceDirect / Elsevier : наукова база даних : вебсайт. – URL: <https://www.sciencedirect.com>
39. Academy of Orthodontics / American Association of Orthodontists : вебсайт. – URL: <https://www.aaoinfo.org>
40. The British Journal of Orthodontics : електрон. наук. журн. – URL: <https://www.journaloforthodontics.co.uk>

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
АНОТАЦІЯ.....	10
ОПИС ПРОГРАМИ.....	10
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН.....	15
ЗМІСТ ПРОГРАМИ.....	16
КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ, МЕТОДИКА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ	20
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	21
ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	21
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ	22
ЗМІСТ	24